

De la dificultat d'un "no ho sé"

Davant de cada nova tragèdia causada per individus trastocats, es desencadena una oferta d'explicacions urgents que, si bé no resolen res, sembla que apaivaguen l'ansietat social que ha creat el drama. Parlo d'oferta d'explicacions perquè no tinc clar que es correspongui a una demanda prèvia. Ara bé, si els mitjans de comunicació les donen, és que deuen tenir comprovat que l'audiència les agraeix. Fa poques setmanes van ser els assassinats a Olot comesos per una persona psíquicament destarotada, i ara ho ha estat la matança de Tucson, on un altre pertorbat ha provocat una nova desgràcia.

L'abundància d'explicacions davant d'aquest tipus de tragèdies es deu al fet que és la manera elegant que tenen els mitjans de comunicació de poder encendre –i després, esclar, apagar amb pseudoinformació– la morbositat de l'audiència. N'hi ha que van directament a la sang, sense embuts. Però l'estil seriós obliga a anar a buscar el psicòleg o el sociòleg de guàrdia per seguir burxant en la desgràcia, com fa tothom. En aquest sentit, era valenta i precisa la crítica de l'Empar Moliner a l'ARA de dimecres passat sobre el paper de determinats professionals que, sota l'empara d'un títol acadèmic, aboquen pel broc gros tota mena de prejudicis, especulacions gratuïtes i teories socioconspiratives. Per bé que l'escriptora apuntava contra l'antiamericanisme visceral que en una psicòloga havien desvetllat els fets de Tucson, en el cas d'Olot van aparèixer tot d'experts que, des de la rotunda desinformació de les primeres hores, s'atrevien a vincular la reacció d'un individu que feia anys que estava en tractament psiquiàtric –llavors encara no se sabia– a la crisi econòmica, les hipoteques o l'atur.

El cas d'Olot es convertia, en poques hores, en el símptoma –gaire-

SALVADOR CARDÚS

SOCIÒLEG

bé, en l'emblema– d'una suposada malaltia social, gravíssima, provocada pel capitalisme salvatge que ens assetja. Malauradament, abunda un tipus de pseudocientífic social que viu del negoci de la por, i que confon la crítica social amb fer-ne, de por.

En segon lloc, però, la necessitat d'explicacions es fonamenta en una altra causa més pregona. Escrivia el sociòleg nord-americà Erving Goffman que "tolerem allò que no està explicat, però no allò inexplorable". L'observació és més subtil que no pot semblar a primera vista. Si tolerem bé allò que no està explicat és perquè no ens inquieta pas tot allò que ignorem, sinó que les preguntes que ens fem parteixen d'allò que socialment ens preocupa. En canvi, no suportem allò inexplorable, perquè en la mateixa idea de "no tenir explicació" ja hi ha l'indici que es tracta d'alguna cosa que caldria saber. D'aquí l'interès d'alguns per crear les angoixes que més els convenen i portar-les cap a les certeses que els convertiran –caixa, cobri!– en explicadors oficials. En definitiva: la clau de la tensió informativa que generen aquestes tragèdies és, primer, crear l'interrogant que les converteix en expressió d'un problema general per, després, desvetllada l'angoixa d'un fet "inexplicable" –és a dir, que necessita explicació–, poder-ne oferir una interpretació, per tòpica, banal o absurda que sigui.

No estic dient que hi hagi fets que no en tinguin cap, d'explicació. Però, especialment quan tractem esdeveniments excepcionals com aquests, gairebé mai no es pot arribar a resultats concloents. Podem saber què ha desencadenat l'acció, però difícilment les causes de fons. En qualsevol cas, no hi sol haver una interpretació fàcil de naturalesa social. En el cas de Tucson, a Arizona, la necessitat d'explicació davant d'allò esdevingut "inexplicable" ("com pot ser que...", diem) i de trobar culpables ha portat a assenyalar la responsabilitat de l'agressivitat informativa dels sectors més conservadors dels Republicans, i en particular, del Tea Party i la coneguda Sarah Palin. Potser no cal que digui que l'estil informatiu i el llenguatge polític que utilitzen aquesta gent em sembla moralment indecent i políticament condemnable. Ara bé: el jove desequilibrat que va disparar, si no ho hagués fet encès pels sequaços de la Palin, probablement ho hauria acabat fent impulsat per un film violent –llavors, podríem acusar a la violència televisiva–, per un fracàs acadèmic –en aquest cas, la culpa seria del sistema escolar– o atiat per un joc de vídeo, i podríem parlar de l'aïllament asocial que provoquen les noves tecnologies aplicades a l'oci. Drames d'aquesta naturalesa n'hi ha hagut sempre, abans i després del Tea Party, en temps de depressions econòmiques i en temps de creixement esbojarrat, sota l'imperi de les noves tecnologies de la comunicació i, encara més, quan no existien els mitjans de comunicació de massa.

L'obsessió per –i el negoci de– explicar l'inexplicable a través de respostes segures i definitives, el desig d'acabar amb la incertesa, tanmateix, no és la veritable font de progrés del coneixement. Tot al contrari: la curiositat, especialment la científica, sempre la desencadena un "no ho sé" pacient i serè.